

ja küsib: „Iga, kust see lõit on nii saanud?“ Sinu isa vastas sulle: „Laps, see on Jumalast nii targaste loodud, meie inimesed ei jõua seda aramõista!“ Ja su isal oli õigus, sest Jumala läte tööd on nii suured ja arusaamatad, et inimlik tundmine neist aru otsa kätte ei võti saada. Aga et meie Tema imetegudest ometi osastli aru saada võiksime ja seega Tema suurust ja tarkust enam ära tunda ja imetspanna, selle tarvis on ta meile mõistuse päha pannud. Ja mõistuse abil on targad mehed sügavamale looduse saladuste sisse tungida püüdnud ning sealt seda kirja lugeda katsunud, mis Ta alguses sinna ära warjanud. Et enamate loomade sündimine ja sginemine meie silma eest warjul on, sellepärast on ühe looma ilmale tulemine ka igale inimesele nagu üks uudis, üks imestamise väärt sündimus, nagu ühe saladuse avaldamine.

Seda saab igamees ise õigeks tunnistama, kes kolme nädalalise emakana haandumise järele munast korruga targa ja osawa linnuse näeb wälja tulema, munast, mis meie silmale täitsa surnud näitas olema. Meie wõime linnu muna juures iseäranise kergusega loomase saamist ja sündimist tähele panna, sest et muna ka kunstlikult wõib hauutada ja selle juures sündiwa loomase teha suurenemist järk järgult tähele panna.

Juba 2000 aasta eest hakkas meie looduse õpetuse isa, Aristoteles, kes Aleksandri Suure koolmeister oli, lamuna kallal elusündimist uurima; ja sest ajast saabid saamad määratumad munade hulga teaduslike katsete tarwis ära pruugitud, nimelt weel sellest ajast saadit, kus näha on saadud, et linnu teha sündimise põhjustingimised needsamad on, mis nad imetajate elajate ja inimesegi juures on. Et aga elajate munakesed liiga weikesed on ja nendega suurendamise klaasi (mikroskoopi) pruutimise juures wäga ettewaatlik piab olema, sellepärast astus linnumuna nende asemele — ja meie wõime ütelda, et ühegi looma igasilmapiigune kaswamise järk meile nii

tuttaw ei ole, kui lamapojalese oma. Selle peale wadates, ei ole need teadused mitte üksi looduse tundjate waraks jäänud, waid iga ärksama waimuga inimene püüab end nendega tutwustada. Ei olda meie päwil enam walmi teha üksi rahul, waid tahetasse ka teada, mis suguste sala teede peal loodus selle teha on valmistanud.

Selles mõttes wõtsin ka mina ette, auustatutele Kasulise Kalendri lugejatele, linnu munast, nimelt aga kana munast ja tema üksikute jagude tähendusest tulewa linnu kohta, lühidelt looduse teaduse põhjusel*) juttu ajada.

Kui meie lindude ja teiste selgrooliste loomade sündimise peale waatame, siis näeme tobe, et linnud üksi munetud munadest sünniwad. Kuna kalad, labepaised ja roomajad ka elawid poegi sünnitada wõiwad, kuna imetajad elajad ja inimene üksi elawat järeisugu sünnitawad, munewad ainult linnud. Üksi lind ei sünnita elawid poegi. Arwatakse, et linnu teha ehitus muud sginemist ei luba, kui üksi munemist, sest et nende teha nagu laewaks on loodud, kus wäha ruumi sees on. Ja kas ei ole ka lind kui üks õhu ja wee laew, selle tehas mitte liiga raskeid koormaid ette tulla ei wõi, kui tema liikumine (lendamine) mitte talistatud ei pia saama. Selle pärast ei mune ka linnud mitte korruga palju mune, nagu kalad ja labepaised; suur munade koorm teeks linnu teha lendamise tarwis liiga raskest. Linnu tehas on igal pool wähe ruumi eest hoolt tantud. Kui meie ühe muneja kana lahti lõikame, soolikad ja malsad wälja wõtame, siis leiame kopsude alt selgroo juurest ühe kobara moodi orgaani, „muna sarja,“ mille üksikutes marjades, muna sopesistes, mõnda tarwa munad on. Suuremad, piatselt munarebu suurused, on õhuse nahakese

*) Abinõuu: Zeitschrift für Thiermedizin und vergleichende Pathologie. Prof. Dr. Bonnet.